

Viktor Dyk (1877-1931): Krysař (1915)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti

A vaše jméno?“

„Nejmenuji se; jsem nikdo. Jsem hůř než nikdo, jsem krysař.“

Muž, který takto mluvil, stál se vzpřímenou hlavou před vraty domu, v nichž se do soumraku běhala ženská postava. Hleděl na ni svýma temnýma, pátravýma očima. Byl vysoký a štíhlý, štíhlejší ještě ve svém přiléhavém sametovém kabátci a v úzkých nohavicích. Jeho ruce byly drobné a jemné jako ruce paní. Neměl při sobě ani zbraně, ani hole, ač se zdálo, že přichází z daleka, po cestách, jež vždy jisty nebyly. Svíral zato něco dlouhého a ozdobného, co budilo zvědavost ženy, s kterou hovořil. Byla to píš'ala cizokrajné práce, jaké dosud neviděla.

„Krysař,“ zasmála se žena ve dveřích. „Přicházíte včas do Hammeln. Není tu krysaře; zato krys je tu mnoho. Vysvětlete mi, krysaři, odkud se berou krysy? Nebývalo jich dříve, jak nám říkají. Je pravda,“ končila s úsměvem, „staří lidé míní, že svět je stále horší.“

Krysař pokrčil rameny.

„Odkud jsou, nevím. Jsou však v každém z vašich domů. Hlodají bez ustání; hlodají dole ve sklepech, hlodají tam, kde jich nevidíme. Stanou se však dotěrnými a stoupají pak výše. Připravujete hostinu, svatbu, křtiny, což já vím? Představte si, že se náhle při hostině zjeví krys s dlouhými boltci a dlouhými kníry. Tento zjev kazí chuť, chápete přece.“

„Ano,“ smála se žena ve dveřích. „Při svatbě Kateřiny objevila se pořádná krysa. Ženich byl bledý jako stěna a Kateřina padla do mdlob. Lidé nesnesou nic tak málo jako to, co jim kazí chuť; odhodlají se pak zavolat krysaře.“

„Připravujete svatbu nebo křtiny?“ otázal se krysař náhle, bez přechodu.

Žena ve dveřích se zasmála hlasitě.

„Jste cizinec, je zřejmo, že jste cizinec. Nejsem vdána, krysaři.“ Krysař se uklonil.

„To nevádí... nijak to nevádí. Nuže, povolají krysaře. Krysař píská a píská, až vyvede všechnu havěť z jejích skrýší. Jde za ním jako omámená. Zavede ji do řeky, do Rýna, Dunaje, Havoly, Vesery. A dům je prostý krys.“

Krysař opět se uklonil a jeho hlas zachvěl se nějakou elegií. Žena mlčela, pohrávající si větvičkou jasmínu.

„Ale je-li tomu tak, nepomyslí nikdo na krysaře. Krysař, cizinko, je muž, který nezůstává, ale jde. Lidé vidí ho rádi přicházet. Ale odcházeti vidí ho mnohem raději.“

„Opravdu?“ řekla pouze. Znělo to jako povzbuzení a snad to ani povzbuzení nebylo. Ale krysař chápal to tak. Bledé jeho tváře se zbarvily; byla by to mohla pozorovat, nebýti temna.

„Cítím to, cizinko. Lidé nemilují krysaře; bojí se ho pouze.“

Děvče zasmálo se opět.

„A čím to, že jdou krysy tak slepě za vámi, krysaři?“

Krysař ukázal na píšťalu, která oživila tímto pohybem.

„Je to zvláštní nástroj,“ řekl.

Pohlédla zvědavě na mluvčího i na píšťalu. Dotkla se jí lehce.

„Píšťala,“ řekla pak pohrdavě. „Pěkná píšťala. Ale nic více než píšťala.“

„Krysy mají dobrý sluch a má píšťala dobrý zvuk.“

Oči krysařovy zaplály podivným ohněm. Děvče ve dveřích maně ucouvlo. Větvička jasmínu v její ruce se chvěla.

„Mám zvláštní nadání vyhánět krysy,“ pokračoval krysař.

„Pískám občas na ni velmi smutné písně, písně všech krajů, kterými jsem prošel. A já prošel mnoha zeměmi; slunnými i ponurými, pláněmi a horami. Má píšťala zní tak tiše. Krysy slyší a jdou. Není takového krysaře mimo mne. Povím vám něco, cizinko, která se umíte tak zvonivě smát. Nikdy jsem nepískal plným dechem; byl to vždy tlumený zvuk. Kdybych pískal plně, ne pouze krysy šly by za mnou.“

Krysař domluvil. Oči uhasly a svěsil bezděčně ruce s píšťalou.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Dávná pověst o muži s píšťalou nemá začátku ani konce. Krysař po staletí putuje od města k městu a jeho tvář má nesčetně podob. V tajemných ulicích starobylé Prahy ožil jeho příběh jen na jediný den a možná jen proto, aby se stal filmem. Objevil se na přelomu jednoho roku jako přízrak a stejně tak i zmizel. Hned při prvních krocích městem spatřil Agnes, Kristiána a budoucí svědky jejich manželského slibu, jak v otevřeném červeném kabrioletu objíždí kostely a prosí o svatební obřad. Dívka s věnečkem ve vlasech nosí pod srdcem nový život. Ale všude jsou odmítání. Muž s fujarou a v dlouhém plášti, nadaný podivuhodnou schopností přinést lidem očistu, až dosud lásku nepoznal. Pro něj i pro Agnes je jejich setkání jako blesk z čistého nebe. Marně Kristián volá jméno své milé, marně jim d'ábel nastražuje léčky. V té zběsilé silvestrovské noci se zrodilo pouto, které je ale třeba vykoupit. Každý tu něco ztrácí, každý se musí něčeho vzdát

Viktor Dyk (*31. prosince 1877, Pšovka u Mělníka, Rakousko-Uhersko – †14. května 1931, Lopud, Jugoslávie), významný český básník, prozaik, dramatik, publicista a nacionalistický politik (poslanec Národního shromáždění ČSR), jeden z představitelů tzv. generace anarchistických buřičů.

Navštěvoval gymnázium v Žitné ulici v Praze, kde byl jedním z jeho učitelů Alois Jirásek. Poté vystudoval Právnickou fakultu Karlovy Univerzity. Po celý život však působil jako novinář a spisovatel. K rozhodnutí nevěnovat se právu došel v roce své justiční zkoušky (1905).

Dyk se od roku 1907 až do své smrti podílel na redigování časopisu Lumír. V letech 1910–1914 redigoval také časopis Samostatnost. Za první světové války se Viktor Dyk podílel na protirakouském odboji a byl vězněn kvůli své literární činnosti (1916–1917) ve Vídni. Od roku 1918 byl redaktorem Národních listů.

Dykova politická činnost započala roku 1911, kdy se stal členem Státoprávně pokrokové strany a neúspěšně za tuto stranu kandidoval ve vinohradském volebním okrese do Říšské rady. Roku 1918 se podílel na založení Československé národní demokracie, za niž potom působil jako poslanec v Národního shromáždění a od roku 1925 jako senátor.

Viktor Dyk byl orientován pravicově a nacionalisticky. Patřil mezi nejvýraznější prvorepublikové odpůrce tzv. hradní politiky, a především jejích tvůrců T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Příležitostně psal do časopisu Vlajka. V roce 1928 se po sedmadvacetileté známosti oženil se spisovatelkou a novinářkou Zdenkou Háskovou.

Viktor Dyk zemřel na srdeční mrtvici při koupání se v Jaderském moři v blízkosti jugoslávského ostrova Lopud. V této souvislosti je často připomínána jeho báseň Soumrak moře ze sbírky Devátá vlna. Pohřben je na pražských Olšanských hřbitovech.

Ve své tvorbě Dyk často využíval aforistickou úsečnost, satiru a pravidelný rytmičtý verš. Jeho díla zpravidla obsahují jasnou pointu, využíval paradoxy. Počátek Dykovy literární tvorby je spojen se značnou skepsí, která pramení z potlačení omladinářských bouří v první polovině 90. let. Sbírkou jsou spojovány s tvorbou skupiny soustředěné kolem Moderní revue.